

Tredje gang så tager vi dig, Slivsø!

Allerede inden Hedeselskabet havde kørt gravemaskinerne i stilling ved Slivsø syd for Haderslev, blev det nødvendigt at forhøje statens støttebevilling. Lige fra starten i 1954 var økonomien i udtørningsprojektet på gale veje.

Det var Hedeselskabet også.

Forhistorien gik tilbage til juli 1941, da »Sliv Sø Afvandingselskab« an-

søgte det nyoprettede Statens Landvindingsudvalg om et beløb på »indtil 3000 kr.« (61.000 kr. i 2008-værdi) til at udarbejde en plan for tørlægning af den naturskønne sø.

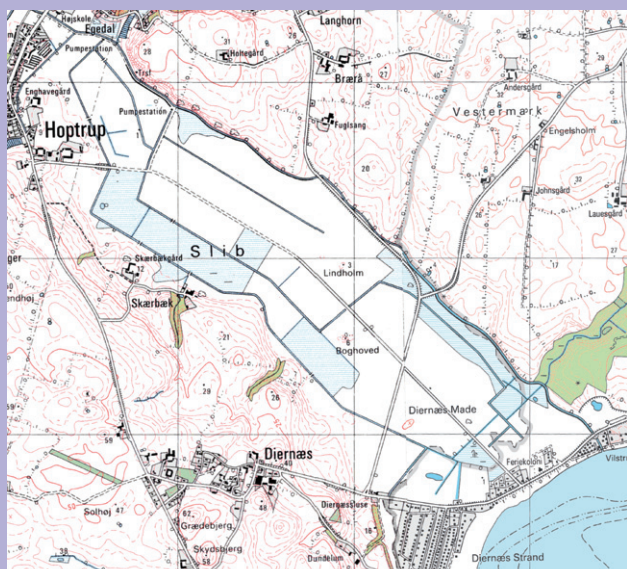
Ansøgningen blev ikke hilst velkommen. Det valgte tidspunkt var højest ubejlejlgt.

Den første store styrkeprøve mellem de, der ønskede at landvinde

for at skaffe mere landbrugsjord og imødegå arbejdsløshed, og de der ønskede at bevare landets smukkeste naturområder, var under opsejling oppe ved Filsø nord for Varde.

Planerne om at tørlægge Filsø med millionstøtte fra Statens Landvindingsudvalg udløste omfattende protester, og Danmarks Naturfredningsforening havde netop taget det

Slivsø

164 hektar stor sø ved Høptrup, ni km syd for Haderslev.

Første forsøg på udtørring i 1941, men ikke tørlagt før i årene 1954-1968 med stort besvær og betydelig statsstøtte efter forgæves forsøg på naturfredning.

Projektet blev kritiseret i 1962 for mangelfuld økonomistyring af Finansministeriet på grund af de mange budgetoverskridelser.

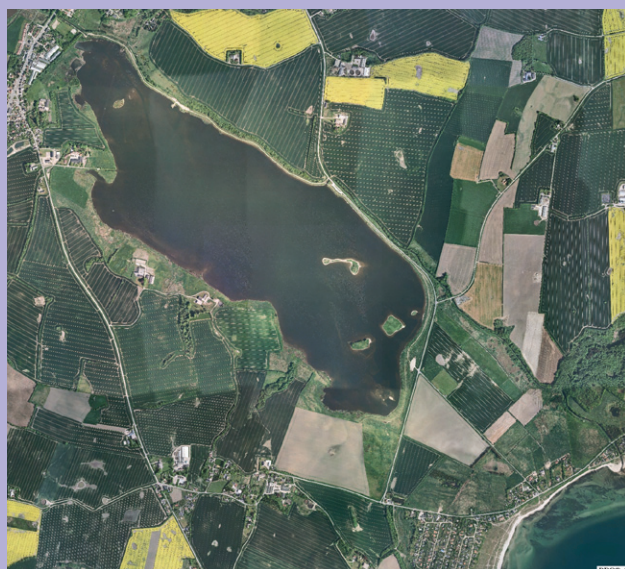
Dyrket frem til 1990'erne, men med stigende problemer på grund af ustabile bundforhold.

Atter genskabt med betydelig statsstøtte i 2004. Rigt fugleliv. Ejers i dag af Skov- og Naturstyrelsen.

Kortene er fra 1925 og 1996, mens ortografiet, der viser den retablede sø i dens nye udstrækning, er optaget i 2008.

Haderslev Kommune.

Koordinater: 6113989, 530260.

Slivsø-projektet var i høj grad Hedeselskabets fortjeneste, og i årene 1940 til 1960 var navnet på den magtfulde direktør Niels Basse synonymt med selskabet. Basses position i landvindingsarbejdet var i de tyve år helt enestående og ville i dag være uhørt. Samtidig med han var direktør for den helt dominerende private virksomhed indenfor kulturteknik, nemlig Hedeselskabet, der udførte 75 pct. af alle projekter i landet, sad han også som formand for det jyske underudvalg, der udpegede de projekter, der skulle støttes af Statens Landvindingsudvalg. Billedet er taget umiddelbart efter Basses udnævnelse til direktør i 1943. På væggen bag skrivebordet hænger maleriet af Hedeselskabets første direktør, Enrico Mylius Dalgas. Foto: Hedeselskabet.

dramatiske skridt at anlægge fredningssag for helt at stoppe det store landvindingsprojekt. Det rystede landvindingsudvalgets formand, departementschef Julius Wilcke fra Landbrugsministeriet.

Udsigten til endnu et problemfyldt projekt gjorde ikke tilværelsen lettere for departementschefen, der afskyede enhver form for offentlig debat om ministeriets dispositioner, men han slap ikke. Straks efter at Slivsø-ansøgningen var blevet kendt, protesterede ikke bare Danmarks Naturfredningsforening, men også Jagtrådet, Naturfredningsrådet og Reservatrådet.

Og det virkede.

Otte dage senere, i august 1941, meddelte Statens Landvindingsudvalg, at man »allerede under hensyn til den heri fremkomne modstand mod sagen må nære betænkelighed ved at yde bidrag til projektets udarbejdelse, og at andragendet derfor ikke kan imødekommes.«

Dermed var projektet lagt død, skulle man tro.

På Holms Café i Hoptrup

Men sagen var ikke glemt.

I 1945 blev der atter fremsendt et andragende til Statens Landvindingsudvalg. Der var forløbet fire år, men til gengæld havde henvendelsen form af et regulært projektforslag. Udarbejdet af Hedeselskabet og underskrevet af 58 lodsejere med tilsammen 90 pct. af hele det interesserede areal bag sig.

Planerne blev straks mødt med voldsomme indsigelser, men denne gang var landvindingsfolkene ikke indstillet på at give sig uden kamp.

Tirsdag 2. oktober 1945 blev der inviteret til forhandlingsmøde kl. 14 på Holms Café i Hoptrup. Invitationen kom fra det jyske underudvalg og var underskrevet af Hedeselskabets direktør Niels Basse.

Basse var en mand med mange kasketter. Blandt andet sad han som prominent medlem af Statens Landvindingsudvalg, hvor han var formand for det jyske underudvalg. Det udvalg,

der havde anbefalet Slivsø-projektet til statsstøtte.

De indbudte deltagere omfattede lodsejerne, sognerådet, Naturfredningsrådet, Reservatrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Naturfredningskomiteen for Haderslev og omegn, Grundforbedringsudvalget, amtsvandinspektøren og ingeniør T.Q. Jacobsen fra Hedeselskabets kontor i Tønder.

Direktør Basse bød velkommen. Mødet var indkaldt for at få de forskellige synspunkter belyst og drøftet, forklarede han.

Hedeselskabets ingeniør fik derefter ordet som den første for at redegøre for de gode jordboniteter i søen, der måtte betegnes som »særdeles velegnet til kultivering«. Der var tale om noget af det bedste jord, der overhovedet fandtes i Danmark.

Naturvennerne fremhævede i deres indlæg, at Slivsø havde »det rigeste fugleliv« af alle de sønderjyske søer. Mere end 150 forskellige fuglearter var truffet i området, der husede en rig bestand af ænder og landets største yngleforekomst af grågæs. Danmarks Naturfredningsforening måtte derfor »på det bestemteste protestere imod søens tørlægning, hvorved hele dette rige fugleliv vil blive ødelagt.«

Formanden for Reservatrådet spillede det nationale kort. Han pegede på de særlige sønderjyske skønhedsværdier. »Søen udgør sammen med krattene, bakkerne og stranden et typisk sønderjysk landskab, og tørlægningen vil være et stort tab både landskabeligt og kulturelt«, mente formanden. Han opfordrede de folkevalgte sognerådsmedlemmer til at gøre deres for at bevare denne perle.

Men de lokale politikere bed ikke på maddingen.

Sognerådsformandens modtræk var at slå på arbejdsløsheden. Sognerådet måtte anbefale sagen »af hensyn til de mange arbejdere, som i den vanskelige tid, der nu må regnes med at ville komme, kan finde beskæftigelse ved dette arbejde.« Arbejderne ville få brug for denne »håndsrækning«.

Sådan gik spillet, frem og tilbage, den eftermiddag på Holms Café i Hoptrup.

Til slut konkluderede mødelederen, direktør Niels Basse fra Hedeselskabet, at det ikke var lykkedes lodsejere og naturfredningsfolk at nå til enighed. Det ville næppe gøre afgørelsen lettere at træffe for Landvindingsudvalget, sagde han. »Jeg kan imidlertid love begge parter, at sagen skal blive grundigt overvejet, og at alle de fremsatte synspunkter skal blive taget i betragtning ved disse overvejelser«, forsikrede direktøren.

Han henvendte sig derefter til Hedeselskabets Tønder-ingeniør, der

blev bedt om at undersøge, om der var behov for at opdatere projektforslaget.

Departementschefen vakler

Reelt var sagen dog blevet afgjort allerede dagen før, i hvert fald i den aldrende departementchef Wilckes hjerte. Formanden for landvindingsudvalget var i tvivl, som han altid kom det, når projekter blev mødt med større protester i offentligheden. Som embedsmand brød han sig ikke om

uro, og slet ikke få måneder før han skulle gå på pension.

Det måtte direktør Basse indse dagen efter café-mødet, da han hjemme i Viborg fik dette lille brev:

»3. oktober 1945

Kære Direktør Basse.

I mandags tog jeg til Slivso og kørte søen rundt. Jeg besøgte den fra alle sider og talte med nogle folk på egnen. Herefter er jeg meget betænkelig ved at tiltræde søens afvanding af flere grunde, men navnlig forekommer det

Den dyndede søbund overraskede Hedeselskabets ingeniører, fordi man havde undladt at optage jordbundsprøver på forhånd. Flere steder viste der sig at være fire til otte meter ned til fast bund. Allerede før gravemaskinen var gået i gang i Slivso, måtte lodsejerne og Hedeselskabet anmode om den første forhøjelse af statsstøtten. Det centrale pumpehus, der sugede vandet ud af søen og lænsede det over i ringkanalen, ligger stadig ved søen, men er i dag indrettet som udsigtstårn. Foto: Hedeselskabet, 1959.

Udtørringen af den dyndede søbund skabte også problemer, fordi overfladen »krumpe« og krakelerede med dybe revner. Den stenhårde skorpe var ikke nem at kultivere som såbed. Fotos: Hedeselskabet, 1959.

mig vanskeligt at gribe ind i denne meget smukke natur. Udsigten fra bakken sydøst for Hoptrup er jo aldeles betagende. Skal vi ikke lade denne sag ligge til allersidst og stille den i bero?

Med venlig hilsen
Deres hengivne og ærbødige
J. Wilcke«

Departementchef Wilcke havde be-
sigtiget Slivsø på egen hånd, dagen
før direktør Basses café-møde. Han var
blevet betaget af søens naturskønhed,
så han vil gerne lade den ligge. Men
den vankelmødige departementschef
talte for døve øren.

Trods Wilckes bønfoldende note og
de mange protester var hverken Basse
eller lodsejernes hårde kerne til sinds
at opgive drømmen om 164 hektar
statsstøttet landbrugsjord.

I november 1945 indsendte de en
regulær ansøgning om statstilskud
til det projekt, som Hedeselskabets
kontor i Tønder havde udarbejdet.
Jyllands-udvalget anbefalede projek-
tet, og indstillede det til godkendelse.
Men forgæves.

Denne gang blev det tidernes
ugunst, der stoppede projektet.

Arbejdsløsheden var faldende, og

nåede i 1946 helt ned på 4,7 pct., så
der var småt med penge til beskæf-
tigelsesskabende landvindingspro-
jekter. Kun ganske få blev igangsat,
så der var ingen grund til at vælge de
mest konfliktfyldte.

I maj 1946 fik Slivsø-lodsejerne be-
sked om, at under hensyntagen til den

meget stærke modstand fra naturven-
nerne fandt landvindingsudvalget det
ikke forsvarligt at yde så betydelige be-
løb som ansøgt. Hedeselskabets pro-
jektoverslag havde lydt på 800.000 kr.
(15,2 mio. kr. i 2008-værdi), hvoraf
lodsejerne ønskede et statstilskud på
totredjedele.

Afvandingsgrøfterne skulle oprenses i en uendelighed – og med håndkraft – fordi de ustabile jord-
bundsforhold med dybe dyndlag gjorde, at grøfterne blev ved med at skride ud og styrte sammen.
Foto: Hedeselskabet, 1969.

I oktober 1946 kom det endelige dødsstød. Den nye departementschef i Landbrugsministeriet, Paul Stahlschmidt, meddelte Hedeselskabets afdeling i Tønder, at så stort et projekt måtte afvises i den nuværende »beskæftigelsessituation«. Det ville heller ikke blive optaget på beredskabslisten.

Sagen blev ikke bare stillet i bero, den blev afvist.

Dermed var Slivso-projektet lagt død for anden gang.

Ingen hast for dem, der tror

Men landvindingsfolkene gav ikke op. Det var mænd med en sag, så de ventede stædigt på bedre tider.

I april 1950 skønnede man, at tiden var moden til at prøve lykken med et tredje andragende om statsstøtte. Arbejdsløsheden var pludselig begyndte at vokse, alene fra 1948 til 1949 fordobledes den fra 4,7 til 9,6 pct.

Den tredje ansøgning var påtegnet anbefalinger fra det kommunale beskæftigelsesudvalg og fra amtets ar-

bejdsanvisningskontor i Haderslev. De to interesserede kommuner havde betalt for projekteringen, som et konstant udtryk for deres interesse i sagen.

Slivso-projektet, der genskabte den gamle sø, blev ført ud i livet, mens Venstre-politikeren Hans Chr. Schmidt fungerede som miljøminister. Ministerens kongstanke var, at den nyskabte sø skulle rumme tilbud til alle interessegrupper. Schmidt, der selv var sønderjyde, dikterede i høj grad udformningen af de mange rekreative tiltag, der præger søens omgivelser, bl.a. med den overdimensionerede bådehavn, affaldskurve og bord-og-bænkesæt overalt samt brede grusbelagte kondistier ude på engene. Fotos: forfatteren og Miljøministeriet, 2005.

Da gravemaskinerne i januar 2004 arbejdede på at genskabe Slivso, blotlagde de et fiskeanlæg fra bondestenalderen. Lodret stående pæle og et væltet flettet hegn var rester af en 50 m lang fiskefælde, som lokale bønder byggede for omkring 5000 år siden i det, der dengang var en fjord. Fiskene blev ledt langs gærdet og ind i en ruse, akkurat som det stadig foregår ved bundgarnsfiskeri, blot var materialerne af træ og for rusens vedkommende af pileflet. Foto og tekst: Haderslev Museum.

Landvindingsudvalget var parat til at indstille sagen til godkendelse, med mindre naturfredningsmyndighederne rejste fredningssag for søen. I december 1950 bad udvalget derfor Naturfredningsrådet om svar på, om rådet – og Jagtrådet, Reservatrådet eller Danmarks Naturfredningsforening – ville indbringe sagen for fredningsnævnet, hvis landvindingsudvalget gav grønt lys for projektet.

Derefter begyndte et delikat mumespil.

I april 1951 svarede Naturfredningsrådet, at man sammen med Reservatrådet og Jagtrådet opretholdt sin protest mod landvindingsprojektet, og at Danmarks Naturfredningsfor-

ening havde erklæret sig villig til »om fornuddent at rejse fredningssag til bevaring af søen.«

Forudsætningen var dog, at der var vedtaget et projekt.

Den tyggede man på i et lille års tid, før landvindingsudvalget i marts 1952 indstillede til Landbrugsministeriet, at ministeriet burde gøre op med sig selv, om man ikke skulle rejse fredningssagen selv. Så kunne der fremtvinges en afgørelse, men det havde Landbrugsministeriet aldrig prøvet før, så man tøvede.

Først på sommeren forsøgte ministeriet at lodde stemningen hos fredningsnævnet for Haderslev Amtsråds-kreds, men nævnet var på linje med

Danmarks Naturfredningsforening. Der ville ikke komme nogen kendelse, før der forelå et godkendt projekt.

Landvindingsudvalget var på sin side fortsat betænkelig ved at oplyse, om man agtede at indstille sagen til gennemførelse, fordi erstatningskravet ved en eventuel fredning antagelig ville blive større, hvis der først forelå tilsagn om landvindingstilskud.

Sidst på året var landvindingsudvalgets tålmodighed opbrugt. Man vedtog enstemmigt 10. december 1952 at indstille projektforslaget til vedtagelse. Indstillingen blev godkendt i Landbrugsministeriet først i 1953, hvorefter bordet fangede for Danmarks Naturfredningsforening. Den måtte rejste fredningssag for søen.

Men det kom der intet ud af.

Fredningsnævnet for Haderslev Amtsråds-kreds lynbehandlede sagen og afsagde sin kendelse allerede 21. maj. Thi kendes for ret: den begærede fredning af Slivso og dennes omliggende områder kunne ikke tages til følge.

Danmarks Naturfredningsforening besluttede at opgive kampen. Man undlod at anke kendelsen til Overfredningsnævnet.

Endelig var banen ryddet, så man kunne komme i gang med at tømme Slivso for vand.

Selvkontrol og dobbeltroller

Hedeselskabets rolle i det videre forløb fortjener en bemærkning med på vejen, da denne sag i usædvanlig høj grad blev præget af inhabilitet.

Da Landbrugsministeriets formelle godkendelse forelå i september 1954, skrev ministeriet, at »det er i øvrigt en betingelse for sagens godkendelse, at projektet gennemføres i overensstemmelse med en af statens landvindingsudvalgs underudvalg for Jylland udarbejdet arbejdsplan, som man samtidig hermed har tilsendt amtsvandinspektør Th. P. Nielsen, Haderslev, der af landbrugsministeriet er antaget til som teknisk sagkyndig at lede arbejdet i forbindelse med det danske hedeselskabs kulturtekniske afdelings kontor i Tønder,...«

Der var altså tale om et projekt, der var udarbejdet af Hedeselska-

bets Tønder-kontor, og som kontoret skulle deltage i ledelsen af. Projektet var indstillet til godkendelse af Hedeselskabets direktør som formand for Jyllandsudvalget, mens amtsvandinspektør Th. P. Nielsen, Haderslev, blev antaget som teknisk sagkyndig på vegne af Landbrugsministeriet.

Arbejdet gik i gang i 1956, men i foråret 1957 bliver amtsvandinspektøren syg, og efter kort tid dør han. Landbrugsministeriet står uden tilsynsførende med arbejdet, indtil det jyske underudvalg ved direktør Niels Basse skriver 12. juli 1957 med forslag til en afløser.

I Basses brev hedder det:

»I anledning af at amtsvandinspektør Th. P. Nielsen, Haderslev, er afgået ved døden, henstiller underudvalget, at man indtil videre bemyndiger overkonstruktør M. Schmidt, Hedeselskabets kontor, Haderslev, til at videreføre arbejdet med de landvindings-sager, med hvilke tilsynet var overdraget amtsvandinspektør Nielsen.«

Hedeselskabets direktør foreslår altså, at Hedeselskabet overtager tilsynet med Hedeselskabets projekt. Denne indstilling accepteres i ministeriet, dog med bemærkningen »hvis vi siger indtil videre, går det vel an« på indersiden af det gule folioark.

I de følgende år blev der behov for en række ekstrabevillinger (syv i alt) for at færdiggøre sagen. Landbrugsministeriets tilsynsførende var stadig overkonstruktør M. Schmidt fra Hedeselskabet. Det var Schmidt, der hver gang ansøgte om de ekstra millioner, og det var Jyllands-udvalget med Hedeselskabets direktør som formand, der indstillede de syv ekstrabevillinger til godkendelse.

Da det færdige projekt endelig kunne afleveres til Landbrugsministeriet i 1968 af den tilsynsførende, hed han stadig M. Schmidt. Ministeriets forbehold om »indtil videre« havde rakt til 11 år.

Den endelige pris løb op i 2,74 mio. kr. (20 mio. kr. i 2008-værdi). Dertil skulle lægges prisen for adgangsveje i området, som i 1960 var budgetteret til 1,2 mio. kr. (14 mio. kr. i 2008-værdi). Denne markante overspris fik dog ikke lov at passere upåtal.

Meget større end et par brombær er løvfrøen ikke, men da den elsker at sole sig på oversiden af et blad, er den til at få øje på. Tidligere var den i så stærk tilbagegang, at den stod opført på den røde liste over truede arter i Danmark. I dag træffes den irgrønne frø flere og flere steder, også ved Sliv Sø. Arten er fredet og desuden beskyttet af EU's habitatdirektiv. Foto: Anne Foged Pedersen og Karsten Døllerup Møller.

Trykvand og sammenstyrtede kanaler kostede dyrt

Allerede i 1962 havde Finansministeriets Revisionsdepartement gjort bemærkninger om de første overskridelser på Sliv Sø-budgettet. Man havde krævet en særskilt udtalelse fra Statens Landvindingsudvalgs tekniske sagkyndige, når det endelige regnskab forelå.

Revisorerne ville gerne vide, hvorfor det ikke havde været muligt at omarbejde det oprindelige budgetoverslag fra 1954, så »det kunne have været vejledende for de endelige omkostninger«. Endvidere ønskede revisorerne den teknisk sagkyndiges bemærkninger til »den foretagne beregning over arbejdets indtjeningssevne i forhold til bekostningen«, dvs. havde arbejdet kunne svare sig økonomisk for landmændene.

Først i juli 1970 forelå det endelige regnskab, men da eksisterede Statens Landvindingsudvalg ikke mere. De gamle uafsluttede sager var overdraget til det nyoprettede Afvandingsudvalget, som måtte stå skoleret og besvare revisorerens kritik.

Sliv Sø-sagen havde været vanskelig, forklarede udvalget, fordi halvdelen

af arealet oprindeligt var en sø, og det havde vist sig, at jordbundsforholdene var af »speciel karakter«. Der var tale om særdeles frugtbar dyndjord, men den havde vist sig meget lidt bæredygtig langs den nordlige landkanal, der hele tiden styrtede sammen. Dyndlaget var mellem fire og otte meter dybt. Jordbunden havde også voldt meget store vanskeligheder ude i søområdet, hvor der havde været generende forekomster af trykvand.

Kort og godt, en række hydrologiske og jordbundstekniske forhold havde drillet rigtig meget. Kunne man have forudset dette? Både ja og nej, lød svaret.

På den ene side kunne man sagtens have krævet flere forundersøgelser, så man havde fået et mere sikkert overslag. På den anden side måtte udgifterne til undersøgelser altid stå i et rimeligt forhold til fordelene.

Afvandingsudvalget indrømmede derefter, at der aldrig havde været optaget de intakte jordprøver eller foretaget de målinger på grundvandet, der kunne have afsløret problemerne med dyndjord og trykvand.

Imidlertid hørte det også med til

Efter retableringen er der atter masser af fisk i Slivsø. Her er det en ørred i gydedragt, som Flemming Holm, kasserer i Sønderjysk Sportsfiskerforening, viser frem. Ørreden er på vej tilbage i havet, og den blev straks sat ud igen efter fotograferingen ved sæsonpremieren 18. januar 2004. Foto: Wilhelm L. Fabricius.

forklaringerne, ifølge Afvandingsudvalget, at underudvalget for Jylland havde følt sig stærkt forpligtet til ikke at give op.

Man havde ment, at kritik af de økonomiske overskridelser var at foretrække, frem for kritik af en dårlig udførelse eller ligefrem stop for arbejdet i utide. Når projektet nu en gang var godkendt, havde man ønsket at bringe dette til en forsvarlig afslutning. De landbrugsmæssige begrundelser for at gennemføre sagen var stadig gode, ifølge Afvandingsudvalget, der fastslog, at »det er noget af den bedste jord, der overhovedet findes i Danmark, og jord af denne bonitet vil ikke kunne købes for tilsvarende priser noget andet sted.«

Men Afvandingsudvalget tog fejl.

Folkegave sat til salg

Statens store investering holdt ikke. Trykvand og dyndjord blev ved med at drille, og i løbet af de efterfølgende 30 år voksede problemerne med at dyrke den dyndede søbund. Gradvis opstod tanken om at opgive dyrkningen.

Da behovet for naturgenopretning for alvor begyndte at udfolde sig, stod Slivsø højt på listen lige fra første færd. I marginaljordsredegørelsen

fra 1987 var søen blandt de 36 særligt prioriterede områder.

Op gennem 1990'erne blev ideen luftet flere gange, og da der kunne skaffes penge fra staten til at betale landmændene ud, var banen ryddet for at genskabe den sønderjyske perle efter 43 år som landbrugsland. Og landmændene ville gerne slippe af med den besværlige jord mod en passende kompensation.

I dag ligger den gamle sø der atter. Pris: 22,4 mio. kr.

Staten (læs = skatteyderne i hele landet) forærede Sønderjyllands amt 13 mio. kr. til formålet. Amtet selv (læs = de sønderjyske skatteborgere) lagde 10 mio. kr. oven i for at realisere projektet, som blev en kendsgerning fra 2001.

Denne folkegave til alle sønderjyder – og resten af Danmark – betalte de danske skatteydere, nationalt og lokalt, i smuk samdrægtighed med knap 23 mio. kroner. Så langt, så godt, men ude i kulissen ventede en højst forbløffende kovending.

Da det store projekt var afsluttet, blev den genskabte sø indviet Sankt Hans aften 2004. Det skete ved en storslået folkefest med bål-tænding og fællessang, folkedans og jazzmusik. Amtsborgmester Carl Holst (V) holdt bål-talen for de 4000 deltagere, og han roste det positive samarbejde mellem alle involverede parter i det store projekt.

Holst sagde bl.a.:

»Når vi sætter ild til bålet og heksen, er det en ren symbolsk handling. Og ved at brænde heksen undsiger vi det, vi er utrygge ved. I aften vil jeg sende myterne om det dårlige samarbejde mellem borgere og myndigheder af sted sammen med heksen.«

Hvad amtsborgmesteren fortiede og kun ganske få tilhørere vidste, var, at Sønderjyllands amtsråd hverken ville eje eller have den genskabte Slivsø. Selv om naturperlen blev prist i højstemte toner, skulle den sælges og gerne til en privat investor.

Det havde Holst angiveligt lovet et par sparsommelige politikere i amtsrådet, da de ellers ville nedstemme projektet. Svært har det næppe været at beslutte, da Holst allerede nogle år

tidligere havde afholdt et ideologisk betinget brandudsalg af amtets ejendomme.

Tilbage til staten

Først et halvt år efter folkefesten slap amtsborgmesteren katten ud af sækken og satte Slivsø officielt til salg. Pris: Tre mio. kr.

Hvad er meningen, spurgte mange borgere. Vi har investeret 23 mio. kr. i at råde bod på fortidens ubetænksomme omgang med samfundets fælles værdier, vi har festet og sunget fællessange, og så vil amtsborgmesteren nærmest forære hele herligheden væk? De 4000 deltagere i folkefesten ved Slivsø fra sommeren før og alle andre, der havde betalt med glæde for den store sø, kunne jo ikke vide, at amtsborgmesteren følte sig bundet på hænder og fødder.

Carl Holst fik dog ikke held med at afsætte Slivsø.

Da Sønderjyllands amt ophørte med at eksistere 31. december 2007, var der ikke afgivet et eneste seriøst bud på ejendommen. Faktisk viste det sig, at det eneste bud – på omkring 10 mio. kr. – var afgivet af en person med adresse på et psykiatrisk behandlingssted i Viborg.

Ved en lille ceremoni nede ved søen i

Den daværende amtsborgmester i Sønderjylland, Carl Holst (V), gennemførte et ideologisk betinget udsalg af amtets ejendomme i slutningen af 1990'erne. Holst var af den opfattelse, at offentlige myndigheder ikke bør eje jord, og han satte også Slivsø til salg, da retableringen var gennemført. Foto: Region Syd.

Fra skrænterne oppe ved Hoptrup er der en formidabel udsigt over det karakteristiske sønderjyske landskab, der er genskabt efter 2004. Ved bredden af søen ses det røde pumphus, der er blevet bevaret som udsigtspunkt.

2008 fik Haderslev kommune overdraget ejerskabet efter det ophørte amt, men heller ikke blandt de kommunale politikere vakte folkegaven glæde. Så

samme dag – nogle minutter senere ved samme ceremoni – sendte kommunen »aben« videre. Man forærede Slivso til Skov- og Naturstyrelsen, som

var blevet pålagt at tage mod gaven. Trods den meget snak, der havde været om »lokal deltagelse« i forbindelse med dette projekt, så rakte den ikke til ejerskabet.

Fremover hænger staten på vedligeholdelsen af Slivso, selvom det er sønderjyderne, og ikke mindst indbyggerne i Haderslev kommune, der har mest glæde af det smukke landskab. Betale selv for herlighederne vil man tilsyneladende ikke i Sønderjylland.

Ved søbredden har de tidligere lodsejere rejst en mindesten med teksten: »Slivso Tørlagt i 1958 Genskabt i 2001 Tak for lån«. Foto: Mogens L. Lindved.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 23. juli 2005.

Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.

Skotte Møller, H.U.: Marginaljorder og miljøinteresser. Retablering af tørlagte søer og fjorde i Danmark. Miljøministeriets projektundersøgelser 1986. Samlerapport nr. VII – Appendix. Skov- og Naturstyrelsen 1987.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 193. Rigsarkivet.

Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 2233. Rigsarkivet.

www.sliv.dk

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet ved Slivsø, Hoptrup, så brug dette link: www.dofbasen.dk

Herunder ses en oversigt over de 192 fuglearter (og racer), som er registreret fra **Slivsø, Hoptrup**, pr. 21. november 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Lappedykker	(92/707)
Toppet Lappedykker	(170/2580)
Gråstrubet Lappedykker	(56/348)
Sorthalset Lappedykker	(128/1610)
Skarv	(139/1224)
Fiskehejre	(156/513)
Hvid Stork	(2/2)
Knopsvane	(212/3161)
Sortsvane	(27/27)
Pibesvane	(3/56)
Sangsvane	(13/104)
Kortnæbbet Gås	(4/5)
Blisgås	(5/17)
Blisgås, Grønlandsk	(1/5)
Grågås	(239/57757)
Indisk Gås	(3/3)
Canadagås	(3/3)
Bramgås	(25/979)
Knortegås, Morkbuget	(3/4)
Nilgås	(96/262)
Gravand	(130/1215)
Brudeand	(1/1)
Pibeand	(130/7418)
Knarand	(51/193)
Krikand	(149/6789)
Amerikansk Krikand	(5/5)
Gråand	(186/17546)
Spidsand	(53/449)
Atlingand	(37/68)
Skeand	(148/1996)
Taffeland	(192/6285)
Troldand	(220/33978)
Bjergand	(9/105)
Ederfugl	(7/56)
Sortand	(3/3)
Hvinand	(139/3970)

Lille Skallesluger	(35/408)
Toppet Skallesluger	(27/68)
Stor Skallesluger	(15/35)
Hvæpsevåge	(3/4)
Rød Glente	(4/4)
Havørn	(49/63)
Rørhøg	(28/32)
Blå Kærhøg	(15/15)
Hedehøg	(1/1)
Duehøg	(6/6)
Spurvehøg	(27/28)
Musvåge	(163/372)
Fjeldvåge	(5/5)
Fiskeørn	(6/8)
Tårnfalk	(88/120)
Dværgfalk	(3/3)
Lærkefalk	(2/3)
Vandrefalk	(10/10)
Agerhøne	(3/5)
Vagtel	(8/9)
Fasan	(61/161)
Vandrikse	(12/14)
Plettet Rørvagtel	(1/1)
Engsnarre	(40/133)
Grønbenet Rørhøne	(29/54)
Blishøne	(140/31410)
Trane	(3/4)
Strandskade	(94/406)
Klyde	(54/410)
Lille Præstekrave	(51/142)
Stor Præstekrave	(75/462)
Hjejle	(30/3762)
Strandhjejle	(5/8)
Vibe	(188/11816)
Islandsk Ryle	(8/20)
Sandløber	(1/1)
Dværgryle	(11/12)
Temmincksryle	(20/181)
Krumnæbbet Ryle	(7/21)

Almindelig Ryle	(47/515)
Brushane	(52/407)
Dobbeltbekkasin	(65/768)
Stor Kobbersneppe	(2/4)
Lille Kobbersneppe	(4/4)
Småspove	(6/16)
Storspove	(10/10)
Sortklire	(25/65)
Rødben	(68/299)
Hvidklire	(54/333)
Svaleklire	(30/78)
Tinksmed	(48/454)
Mudderklire	(74/522)
Stenvender	(3/4)
Odinshane	(2/2)
Sorthovedet Måge	(2/2)
Dværgmåge	(44/146)
Hættemåge	(113/33111)
Stormmåge	(61/2257)
Sildemåge	(16/32)
Sølvmåge	(86/4013)
Sølvmåge, Almindelig	(2/56)
Svartbag	(45/163)
Splitterne	(9/42)
Fjordterne	(53/194)
Havterne	(13/139)
Sortterne	(31/105)
Hvidvinget Terne	(2/7)
Huldue	(3/6)
Ringdue	(56/730)
Tyrkerdue	(6/9)
Gøg	(47/75)
Slørugle	(1/1)
Stor Hornugle	(1/1)
Skovhornugle	(3/5)
Mosehornugle	(1/1)
Mursejler	(30/833)
Isfugl	(54/65)

Hærfugl	(1/1)
Grønspætte	(1/1)
Stor Flagspætte	(8/9)
Hedelærke	(1/1)
Sanglærke	(76/1041)
Digesvale	(42/2322)
Landsvale	(61/9069)
Bysvale	(33/1476)
Skovpiber	(1/1)
Engpiber	(49/354)
Rødstrubet Piber	(1/1)
Skærpiber	(1/1)
Gul Vipstjert	(8/150)
Gul Vipstjert, Almindelig	(3/7)
Gul Vipstjert, Nordlig	(1/90)
Bjergvipstjert	(19/29)
Hvid Vipstjert	(86/394)
Gærdesmutte	(52/117)
Jernspurv	(21/41)
Rødhals	(24/41)
Nattergal	(32/46)
Husrødstjert	(2/2)
Rødstjert	(11/11)
Bynkefugl	(2/2)
Stenpikker	(2/2)
Solsort	(57/201)
Sjagger	(20/1161)
Sangdrossel	(18/32)
Vindrossel	(7/92)
Misteldrossel	(3/48)
Græshoppesanger	(57/132)
Flodsanger	(2/2)
Savisanger	(5/5)
Kærsanger	(45/254)
Rørsanger	(33/98)
Drosselrørsanger	(9/9)
Gulbug	(11/14)
Gærdesanger	(18/27)
Tornsanger	(32/89)

Havesanger	(20/38)
Munk	(28/64)
Gransanger	(48/179)
Løvsanger	(14/21)
Fuglekonge	(5/6)
Grå Fluesnapper	(1/1)
Broget Fluesnapper	(1/1)
Halemejse	(12/56)
Sumpmejse	(5/5)
Fyrremejse	(4/10)

Blåmejse	(29/68)
Musvit	(48/132)
Spætmejse	(7/10)
Korttået Træløber	(3/3)
Rødrygget Tornskade	(1/1)
Skovskade	(3/3)
Husskade	(40/70)
Allike	(42/690)
Råge	(12/257)
Sortkrage	(30/44)

Gråkrage	(101/696)
Ravn	(38/61)
Stær	(91/14347)
Gråspurv	(7/41)
Skovspurv	(6/24)
Bogfinke	(50/275)
Kvækerfinke	(6/10)
Gulirisk	(1/1)
Grønirisk	(17/187)
Stillits	(35/172)

Grønsiken	(18/598)
Tornirisk	(22/192)
Bjergirisk	(1/3)
Stor Gråsisken	(1/1)
Lille Gråsisken	(1/2)
Dompap	(5/47)
Kernebider	(1/1)
Gulspurv	(56/268)
Rørspurv	(68/256)
Bomlærke	(11/18)

Herunder ses en oversigt over de 8 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Sliv Sø, Hoptrup**, pr. 21. november 2009. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Skrubtudse	(1/15)
Løvfør	(9/137)

Nældens Takvinge	(2/7)
Hare	(8/10)

Ræv	(4/4)
Grævling	(2/2)

Rådyr	(22/76)
Flagermus sp.	(1/1)

Plantelivet ved Sliv Sø

TBU 48/23: Sliv Sø og Diernæs Made

Sliv Sø og Diernæs Made udgjorde tidligere tilsammen et stort vådområde beliggende i en markant, bred tunneldal. Så sent som i 1953 var området endnu ikke ødelagt, og der fandtes

da endnu f.eks. *Paludella-væld* med *Paludella squarrosa* (pi-berenserms), *Tomenthypnum nitens*, *Dicranum bonjeanii* og *Aulacomnium palustre*. Siden da er hele området afvandet, og store dele er opdyrkede. Der er endnu græsningsenge tilbage, men disse er tørre og botanisk

uinteressante. I og ved grøfter vokser kærsvinemælk.

Med afvandingen af Sliv Sø og Diernæs Made er et særdeles værdifuldt vådområde gået tabt. Om områdets tilstand i 1920'erne (dvs. længe før afvandingen) skal henvises til J. Iversen 1929 (lok. 41).

Lokalitetskode: ++ B/VIV (III), robust lokalitet

Kilder: se Gravesen 1983.